

## O darovima u dubrovačkoj diplomaciji

Zdravko Šundrica

Mitom i darovima služile su se sve diplomacije od najstarijih vremena do danas. Oduvijek je bilo korupcije i diplomati su je iskorištavali kako su bolje znali i mogli. Štaviše, smatralo se dozvoljenim da ambasadori podmiću ministre na dvoru na kojem vode poslove. O tome ima jedno čitavo poglavlje u djelu Abrahama de Wicqueforta »L'ambassadeur et ces fonctions« (Amsterdam 1730). Poznato je da se dubrovačka diplomacija obilno služila mitom i darovima, naročito u svojim odnosima sa Turcima. Teško je otvoriti bilo koju knjigu zapisnika Senata, a da se ne naide na odluke — de largiendo, de donando, de mittendo in donum — da se daruje ovaj ili onaj vladar ili funkcioner. Ove odluke naročito su učestale od kraja XV. st. u korist turskih funkcionera u Hercegovini, Bosni i Porti. Tu daronosnu praksu dubrovačke diplomacije zapazio je već i nepoznati pisac u knjizi »Alter und neuer Staat des Königreiches Dalmatien«, koji je duhovito i slikovito napisao za Dubrovčane, »da u potrebi znaju pucati zlatnim kuglama«.

Bilo bi vrlo korisno istražiti, koliku su ulogu igrali mito i darovi u dubrovačkoj diplomaciji. Takvo istraživanje imalo bi dvojaku korist: pomoglo bi nam da izrečemo pravi sud o dubrovačkoj diplomaciji i bilo bi dragocjen prilog upoznavanju financijsko-ekonomske historije Dubrovnika, na čijem su državnom budžetu darovi predstavljali značajnu stavku.

Ovim člankom želimo dati jedan sitni prilog spomenutom istraživanju. U tom smislu naime, izvršit ćemo jednu — ako nam je dozvoljeno upotrebiti ovaj terminsondažu. Iz gotovo četiristotine godina što je Dubrovnik bio u odnosima sa Turcima istražiti ćemo samo jednu godinu, da bismo konkretno vidjeli, u kolikoj su se mjeri Dubrovčani služili u tim odnosima mitom i darovima. Izabrali smo potpuno proizvoljno 1543. godinu. Iako će podaci do kojih dođemo biti samo približno točni i za ovu godinu, oni će ipak u glavnom odgovarati svim godinama XVI. st. Za sljedeća stoljeća pružat će daleko manje vjernu sliku, jer 1543. godina spada u doba najveće vojne i političke moći Otmanskog Carstva, a ujedno i u doba najснаžnijeg ekonomskog uspona Dubrovačke Republike. U svakom slučaju, podaci koje iznesemo ilustrirat će jednu praksu dubrovačke diplomacije, koja je do kraja Republike ostala nepromjenjena.

Govoreći o darovima, razlikovat ćemo darove koje je dubrovačka vlada dala raznim turskim službenim osobama u raznim prigodama, zatim darove-uzdarja za primljene darove, i konačno darove u najširem smislu riječi, naime troškove, koje je dubrovačka vlada učinila prigodom primanja i ugošćavanja raznih ličnosti, koje su tokom 1543. godine došle u Dubrovnik, bilo kopnom bilo morem.

Početak siječnja 1543. god. vladalo je u Dubrovniku ne malo uznemirenje. Stigle su pouzdane vijesti, da su dubrovački trgovci u Bosni bačeni u tamnice. Razlog ta-

kvog postupka bosanskog sandžaka bio je navodno to, što su Dubrovčani tobože nagovorili nekog Petra Vukašinića, koji se bio poturčio i kao takav se nalazio u službi sandžakovog vojvode, da prebjegne u Dubrovnik. Stvar je trebalo hitno izgladiti. U tu svrhu dobio je posebno uputstvo Dživo N. Palmotić na 14. I. Smjesta je krenuo u Bosnu, da uvjeri sandžaka kako Dubrovčani ništa ne znaju o odbjegliju Vukašiniću i kako su spremni da ga isti čas predadu, ako ga pronađu, te da tako ishodi oslobođenje utamničanih trgovaca. Ali Palmotić po običaju nije otišao praznih ruku. Vlada je u njegove torbe strpala skupocjena sukna, slatkise i mirišljive začine. Sandžaku je imao predati tubu skarlata i tubu paonaca; sandžakovom sinu 4 kutije slatkisa i 8 kutija mirišljivih začina; kadiji 4 glave šećera, 4 kutije slatkisa i 4 bijele svijeće, a čehaji je imao spustiti u ruku 3 dukata.

Prijateljstvo je i ovog puta, kao uvijek, bilo uspostavljeno. Dubrovački su trgovci ponovno slobodno obavljali svoje poslove po Bosni i time punili državnu blagajnu iz koje će uskoro poklisari harača Klement N. Gučetić i Dživo S. Bunić odnijeti na Portu 12.500 zlatnih dukata. Oni su krenuli na put krajem mjeseca veljače. Dobili su uputstvo kao i svi poklisari harača, koji su svake godine predavali Velikom Gospodinu zlatne kese — platu za slobodu, koja vrijedi više od sveg zlata ovoga svijeta. Na kraju uputstva je uvijek stajao popis darova i ličnosti kojima ih je trebalo predati. Evo popis koji je stajao na kraju uputstva Gučetića i Bunića:

Velikom Gospodinu turskom Caru uz 12.500 zlatnih dukata 4 srebrena pladnja; četvorici bašalara svakom po 100 dukata i po 2 srebr. planja; paši Romanije 100 dukata i 2 srebr. planja; trojici teftedara svakome po 10 duk. i po 1 srebr. pladanj; dragomanu Porte 10 duk. i 1 srebr. pladanj; sultanovom kapidži paši 1 talir; onome koji broji harač 1 talir; sultanovom čehaji 1 duk.; sandžaku Hercegovine (njega su morali posjetiti na putu za Carigrad) 100 duk.; sandžakovom kapidži paši 1 talir; baštinku



Otočić na pučini.

Ahrimat paši Hercegoviću za proviziju (za Konavle) jedne godine uz priznanicu 48 duk.; Hairudinu paši, kao beglerbegu kapetanu mora 100 duk. i 2 pladnja od srebra; Sulejmanu paši u tajnoj audijenciji tubu grimiznog veluta; Ali Čelebiji dubrovačkom dragomanu na Porti 2 tube sukna, jednu crnog, drugu plavog i tubu skarlata; Krustan paši 2 sacrafogi (?), Jonus begu 50 duk.; Lutfi paši 3 tube svile. K tome su poklisari dobili 16 duk. za vodiča i pratnju, te za sitne troškove 20 duk.

Dok su Gučetić i Bunić predavali harač i dijelili darove, sultan Sulejman se spremao na novi pohod, deseti po redu, protiv Ugarske. Tim povodom Senat je smatrao zgodnim, da uputi sultanu posebne poklisare sa darovima. Ova vrst poklisara (oratores cum dono ili oratores dom) upućivana je na Portu prigodom velikih svečanosti stupanja na prijesto novog sultana, njegove ženidbe, obreznja sinova, svečanog polaska u rat i pobjedonosnog povratka i sličnim prigodama. Za gore spomenutu prigodu, sultanov pohod na Ugarsku, upućeni su na Portu u mjesecu svibnju poklisari darova Šiško Dž. Gučetić i Dživo N. Palmotić.

Izgleda nevjerovatno da kršćanski Dubrovnik, dok milijuni ostalih kršćana sa strahom i trepetom gledaju svaki pokret još nepobjedenog Sulejmana, šalje tom istom Sulejmanu posebne poklisare — poklisare sa darovima, koji treba da izraze veselje dubrovačke vlade »jer ga dobro služi zdravlje u ovoj njegovoj presretnoj ekspediciji, za koga neprestano mole vječnog boga, da mu dade dug i sretan život.« Ali ne treba da se čudimo! U to doba nalazi se u savezu sa Sulejmanom i »najkršćanskiji kralj« francuski kralj Franjo I., kojemu je možda ne slučajno pri sklapanju saveza služio opet jedan Dubrovčanin — Saro Gučetić.

Poklisari darova dobijali su uputstva vrlo slična onima, koja su dobijali poklisari harača. Radi boljeg osvjetljenja uloge poklisara darova, iznijet ćemo glavne točke uputstva, koje su primili Gučetić i Palmotić.

Došavši na Portu morali su posjetiti sve ličnosti kojima su nosili darove u njihovim stanovima onim redom kako je stajalo u primljenom spisku. Darove su morali uručiti u tajnosti, tako da jedan ne dozna za dar drugoga »da se izbjegne svaka prigoda skandala«.

Na audijenciji kod sultana morali su predati kredencijale i dar, te preporučiti »nas i naše poslove, kao nje-

govih najvjernijih haračara«. Ako ne bi uspjeli da dobiju privatnu audijenciju, morali su nastojati da dođu pred sultanovo lice i predadu dar javno »da svatko vidi njegovu naklonost prema nama«. Sultan svakako mora vidjeti darove, jer inače »nećemo biti zadovoljni«. Posebno je bilo naglašeno u uputstvu, da nipošto ne propuste poljubiti ruku Velikog Gospodina i pri dolasku i pri odlasku.

Na Porti su se mogli zadržati do 20 dana ili više ako bi bilo potrebno da posvršavaju stvari, koje nisu uspjeli obaviti poklisari harača. U slučaju da na putu ili na Porti doznadu važne vijesti, nisu smjeli štediti ni konja ni kurira, da o svemu izvijeste vladu. Ako bi netko od Dubrovčana tražio intervenciju na Porti ili nekom drugom mjestu, mogli su intervenirati »časno i bez štete po državu«.

Ako bi se jedan od njih razbolio na putu, drug ga je bio dužan čekati do 5 dana. Poslije 5 dana morao je nastaviti put, ostavivši 3 konja, 2 sluge i novaca za troškove, da može nastaviti put kad ozdravi. U slučaju da se treba žuriti, jer je sultan već u pokretu zdravi drug morao je čekati oboljelog samo 1 dan.

Na povratku nisu smjeli voditi robove ni oni ni njihovi sluge ni trgovci. Također nisu smjeli voditi konje, jer su nešto ranije Dubrovčani bili optuženi od hercegovačkog sandžaka, da izvoze konje u Italiju.

U slučaju da neki od paša, kojima su nosili dar ne bi bio na Porti, ali bi imao svoga zastupnika, darove su morali izručiti njegovom zastupniku, ako bi on to tražio, uz potvrdu o primitku.

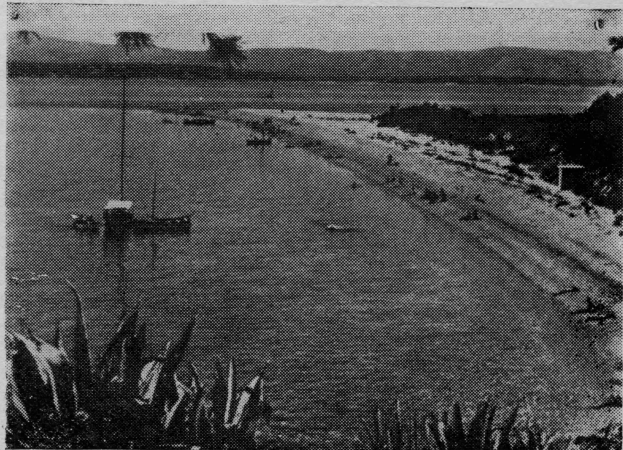
Na kraju uputstva nalazio se spisak darova i to:

Sultanu: 23 tube raznog vunenog i svilenog sukna, grimiznog veluta, grimiznog raza, damaska raznih boja, skarlata, paonaca i 4 sreb. pladnja. Krustan paši i Sulejman paši: po 3 tube raznog sukna i po 2 sreb. pladnja. Mehmed paši, Kusreb paši i beglerbegu Romanije: po 3 tube raznog sukna i po 2 sreb. pladnja. Mehmed Čelebiji, teftedaru Romanije: 3 tube raznog sukna i 1 sreb. pladanj. Teftedaru Moreje: 4 tube raza, komad tabi turčinno i 1 sreb. pladanj. Teftedaru Anatolije: 2 tube sukna i 1 sreb. pladanj. Čehaji Krustan paši: 1 tubu aleksandrijskog raza. Jonus begu: 1 tubu grimiznog damaska. Anatolijskom paši: 2 sreb. pladnja. Kapidži paši i dragomanu Porte po 1 srebr. pladanj.

Zaista poklisari darova! 47 tuba finog sukna i 21 srebrni pladanj, pretstavlja uistinu bogat i dragocjen dar.

Još su Gučetić i Palmotić predavali dar na Porti, kad se u Dubrovniku pronio glas, da je flota Hairudina Barbarose, velikog turskog admirala, koji je zadao mnogo jada floti Karla V. i obalama Španjolske, uplovila u Jadrano. Trebalo je dakle zaštititi teritorij i trgovačke lađe od moćne Hairudinove flote, zadobiti njegovu naklonost i iskoristiti njegov ogroman ugled na Porti u interesu države. Zato Senat smjesta stupa u akciju. Odabire tri vlastelina: Sara O. Zamanjića, Nika L. Sorkočevića i Jera P. Gradića sa zadatkom da pođu velikom admiralu. Ova odluka je donesena 1. VI. Istog dana imenovan je i odbor za sastavljanje uputstva, koje je već sutradan bilo odobreno. Nekoliko dana prije toga, bio je upućen posebni brigantin prema floti, da pita Barbarosu što će raditi sa 15.750 dukata cekina, koje je dobio Senat od Mletačke vlade za njegov račun.

Izabranim poklisarima bila su stavljena na raspoloženje 3 naoružana broda, sa kojih će davati upozorenja



Zlatni rat na Braču.



knezovima na otocima i kapetanima na kopnu, kako treba da se vladaju. Sami pak morali su isposlovati kod Haurudina da izda naredbu čitavoj svojoj armiji, da se nitko ne usudi nanijeti bilo kakvu štetu Dubrovčanima ni na moru ni na kopnu. Zatim da piše hercegovačkom sadžaku i da mu preporuči grad i trgovce. Također da pošalje na Portu povoljan izvještaj o Dubrovčanima, kao o dobrim i vjernim haračarima, a da i njima dade preporučeno pismo, koje bi Senat dostavio na Portu. U slučaju da se na floti bude nalazio koji rob Dubrovčanin, morali su ishoditi njegovo oslobođenje.

Poslije audijencije kod Barbarose, trebali su posjetiti poklisara francuskog kralja i zamoliti ga da i on preporuči admiralu. Bilo im je preporučeno da posjete i sina Barbarose, ako bude sa flotom i predadu dar, ali ako ne bude sa flotom, da dar povrate.

Senat je, kako se vidi, mnogo očekivao od susreta sa Barbarosom i sigurno je pripremio bogate darove. Nažalost stranice na koje ih je kancelar morao ubilježiti ostale su prazne. Da se radilo o bogatim darovima govori činjenica, da su poklisarii, prema uputstvu, morali u audijenciji predati Barbarosi ništa manje nego 3000 dukata cekina.

Međutim izgleda da od ove posjete nije ništa bilo. Vjerojatno Barbarosina flota nije uopće uplovila u dubrovačke vode, gdje su je poklisari morali čekati. Sigurno je samo toliko, da je dubrovački brigantin, koji je bio poslan Barbarosi u vezi prije spomenutih novaca, stvarno do njega dospio. Senat naime 22. VI. piše nećaku Barbarose u Carigrad i šalje mu 15.750 dukata prema volji samog Haurudina, koju su doznali preko upućenog brigantina.

Da posjeta nije uslijedila, zaključujemo ne samo iz toga, što se poslije 2. VI. više ništa o tome ne govori u zapisnicima Senata, nego i iz činjenice, što je nešto više od 2 mjeseca došlo do ponovnog spora sa hercegovačkim sandžakom. Da je naime tako utjecajni Barbarosa uputio preporučeno pismo sadžaku, kako su ga poklisari morali zamoliti, (teško možemo posumnjati, da to on ne bi bio učinio držeći u ruci 3000 dukata) sigurno se sandžak ne bi bio usudio zabraniti izvoz bilo kakve robe sa svog teritorija u Dubrovnik, zbog toga što Dubrovčani nisu izvijestili njega, nego kadiju novskoga, kad je bio uhapšen jedan rob na Mljetu sa 3 kese sultanovog novca.

Kako bilo da bilo, opet se radilo o jednom gorućem pitanju, od životnog interesa, o slobodi trgovine sa zaleđem. Izgleda da je sandžak bio zaboravio na ukusnu ribu, koju su mu u Hercegovnom ulovili dubrovački ribari, povedeni iz Dubrovnika skupa sa mrežama od poklisara M. Getaldića i S. Gučetića, koje je početkom lipnja uputio Senat, da ga pozdrave i podvore prigodom njegovog dolaska u Hercegovni, prema starom običaju.

Nije bilo druge nego hitno slati poklisare. Ovog puta to je Dživo N. Palmotić, koji se nedavno vratio sa Porte i usput se sastao sa sandžakom, a sad ponovno mora k njemu. Vrlo vjerojatno da se Palmotić uputio sa dobrim nadama, jer je uz detaljno uputstvo datirano 26. VIII., što će i kako govoriti, ponio sa sobom po običaju i ono što će njegove riječi zasladiti i dati im snažniji učinak. Bilo je to: tuba grimiznog damaska, tuba skarлата, tuba paonaca, 2 kutije picigara (?), 2 kutije kanele, 4 kutije aniža, 2 flaše violeppo (?), 2 kutije sjemena pipuna, 2 kutije pinjola, 4 maca voštanica, 3 libre slatkiša i 4 glave šećera. Sandžakovom ćehaji: 14 kutija običnih slatkiša, 2 kutije mirišljivih začina i glavu šećera. Divan Jasagiji; 2 kutije slatkiša, 2 kutije mirišljivih začina i glavu šećera.

Palmotić je uspio prema očekivanju. Stoka, kože, vosak i ostala roba ponovno je počela stizati u Dubrovnik. Vjerojatno u znak zahvalnosti Senat je u oktobru poslao sandžaku dar šipaka u 6 barila i 500 naranača u vrijednosti od 25.3 perpera. Istoga mjeseca posjetio je Dubrovnik sandžak i njegov ćehaja i bili između ostalog počašćeni sa sokom od limuna, za koji je unesen izdatak od 4.6 perpera.

U međuvremenu Sulejmanov pothvat u Ugarskoj privodio se kraju. Kršćanski narodi nisu uspjeli pružiti uspješan otpor iako su bili obavješteni o pripremama i nastupanju turske vojske. O tome su bili obavješteni i od Dubrovčana, koji su prije slanja poklisara darova prigodom Sulejmanova pokreta, uputili Karlu V. s tim u vezi obavještajno pismo. Sulejman je nastavio svoju pobjedničku tradiciju zauzevši nekoliko gradova u Ugarskoj, te se slavoobitno vraćao u Carigrad.

Sasvim je razumljivo, da će Dubrovčani, koji su poslali Sulejmanu poklisare prigodom polaska na pohod, dakele, kad je uspjeh pohoda bio još neizvjestan, tim prije poslati nove poklisare sa darovima sada, kada se triumfal-

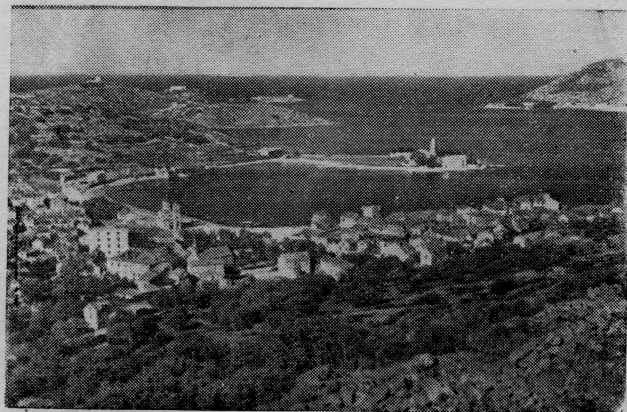


no vraćao i kad je njegova vojna i politička moć nedvojbeno porasla. To su i učinili sredinom listopada, poslije dobijenog hoćuma sa Porte o pobjedi u Ugarskoj i darivanja donosioca »vesele vijesti« sa 200 zlatnih dukata, 2 tube skarлата, a njegovih slugu sa po jednim komadom sukna. Za poklisare darova izabrani su Marin M. Getaldić i Miho M. Lukarević, koji su krenuli put Carigrada sa sasvim sličnim uputstvom i jednakim darovima kao i njihovi predšasnici Gučetić i Palmotić. Razlika je bila samo u tome, što je Sulejman ovoga puta dobio 24 mjesto 23 tube sukna, a Krustan paša 4 tube sukna više nego prvi put s napomenom da mu ih predadu u tajnosti. Ovom prigodom poklisari su uz čestitku morali tražiti kopiju hoćuma, prema kojemu nitko nije smio da postane dubrovački konzul u Aleksandriji (bio je takav pokušaj) bez pristanka Senata.

Godina 1543. primakla se kraju. Senat se politički osjećao sigurniji nego ikad. Moćni sultan, strah i trepet Evrope, smiješio se dubrovačkim poklisarima dok su mu ljubili ruku, a na njegovom dvoru šuštalala je dubrovačka svila i zveketali srebrni pladnji, koje su izradili dubrovački majstori. U tom pogledu, Senat nije trebao di misli na drugo, nego da ponovno napuni ispražnjena skladišta »diplomatske robe«, da pošalje nekog u Mletke, kao što je pred nekoliko mjeseci bio poslao Iliju Dž. Bunića da kupi »vunene i svilene drape . . . . jer se dešava, da nam svaki dan trebaju«, te da naredi svojim majstorima, da neumorno kuju srebrene pladnje.

## II.

Dubrovačka vlada nije samo davala nego i primala darove. Razni predstavnici turske vlasti, naročito vojvode, age, kadije i drugi Turci slali su svake godine knezu i Malom vijeću više ili manje grla sitne ili krupne stoke, a ponekad tapet ili neki drugi predmet. To se nazivalo darovima Turaka — dona Turcarum. Ovi darovi ubilježavali su se u posebne knjige, koje su sačuvane samo od 1566. do 1664. god. Međutim to nisu bili darovi u pravom smislu riječi, jer su obavezno povlačili za sobom protu dar-uzdarje. To je zapravo bila neka vrsta trgovine u vidu dara i uzdarja. Izgleda da je u Hercegovini u ovo doba bilo vrlo mnogo stoke, za koju nije lako bilo naći kupca. Tako je nastao ovaj otmeni način razmjene. Ljudi bi poslali knezu i Malom vijeću 50, 100 i preko 200 grla stoke tobože na dar, a u stvari s namjerom da za to dobiju novac, kojim će kupiti ono što sami nisu proizvođili. I nikad nisu bili razočarani. Uzdarja su uvijek nadi-



Pogled na Vis.

lazila vrijednost dara (naročito ako se radilo o uglednom darivaocu), koji je svaki put bio procjenjen od dubrovačkih mesara. K tomu uvijek je bio darovan i donosioć dara.

Ovakav način razmjene, koji je konvenirao i Dubrovčanima, jer su tim putem bez muke dolazili do jednog važnog uvoznog artikla, a i »darivaocima« jer su imali sigurnog i darežljivog kupca, održao se tokom čitavog opstanka Republike, iako je već krajem XVII. st. sveden na vrlo male razmjere.

Tokom 1543. god. zabilježeno je u zapisnicima Senata 29 primljenih darova uz koje su slijedila uzdarja. Na prvoj sjednici Senata održanoj 1. I. prihvaćena je odluka, da se daruje Petar iz Banjana, koji nam je poslao uobičajeni dar. A odmah iza toga je odlučeno, da mu se daruje 2.300 aspri, a njegovu sinu 300 aspri. Sandžak Prizrena poslao im je srebrni vrč u vrijednosti 12 dukata, a oni su njemu darovali (8. I.) tubu skarлата i tubu damaska, a vojvodi koji je donio dar 300 aspri. Nikola Sladoević poslao je ovaca u vrijednosti 35 perpera — uzdarje (24. I.) 800 as. Jonus beg poslao je džamadan u vrijednosti 75 as. — uzdarje (24. I.) 200 as. Vojvoda Herceg Novog — dar u vrijednosti 3 dukata — uzdarje (8. II.) 500 as. te 50 as. donosiocu. Čehaja sandžaka Hercegovine — dar u vrijednosti 9 dukata — uzdarje (5. II.) 1300 as. Sin kadije iz Foče, darovao uzdu u vrijednosti 70 as. — uzdarje (1. IV.) 200 as. Aga azapa iz Herceg Novog, darovao tapet — uzdarje (19. IV.) 300 as. Vojvoda sandžaka — dar u vrijednosti 4 dukata — uzdarje (24. IV.) 800 as. Peli vojvoda Herceg Novog i Trebinja — ovaca u vrijednosti 50 perpera — uzdarje (16. V.) 1400 as. Buljukbaša Herceg Novog — dar u vrijednosti 5 dukada — uzdarje (29. V.) 700 as. Dukatnik Hercegovine — dar u vrijednosti 5 duk. — uzdarje (22. VI.) 500 as. Dukatnik — dar u vrijednosti od 20 duk. — uzdarje (10. VII.) 2500 as. Sandžak Pilsambeg — dar u vrijednosti 28 duk. — uzdarje (13. VII.) 80 duk. u 4 tube sukna, a njegovom čaušu 20 duk. u suknu. Aga asapa Herceg Novog — dar u vrijednosti 2 duk. — uzdarje (17. VII.) 500 as. Čauš beglerbega — na nepoznati dar — uzdarje (30. VIII.) 530 as. Emin sa Ploča, koji se vratio od kuće — dar u vrijednosti 4½ duk. — uzdarje (6. IX.) 500 as. Čauš teftedara — dar u vrijednosti 2½ duk. — uzdarje (6. IX.) 500 as. Kadija iz Nevesinja — dar u vrijednosti oko 4 duk. — uzdarje (27. IX.) 600 sa. Vojvoda Rudina — dar u ovcama u vrijednosti 61 duk. — uzdarje (17. X.) 5000 as. Vojvoda Plevanja — dar 1 tapet — uzdarje (20. X.) 250 as. Memi Čelebiji, koji je pozvao vladu na svečanost obrezanja svojih sinova i poslao dar u vrijednosti od 2 duk. — uzdarje (27. X.) 500 as. Čauš sandžaka Hercegovine — dar 1 tapet — uzdarje (10. XI.) 300 as. Dizdaru Herceg Novog, koji je pozvao vladu na vjenčanje kćeri i poslao dar u vrijednosti od 2 duk. — uzdarje (20. XI.) 325 as. Kadija Novski — dar u vrijednosti od 100 as. — uzdarje (20. XI.) 230 as. Vojvoda Trebinja — dar u vrijednosti 3½ duk. — uzdarje (29. XI.) 500 as. Kadija Mostara — dar u vrijednosti oko 4 duk. — uzdarje (5. XII.) 500 as. Dukatnik svojta Sulejman paše — dar u vrijednosti od 75 as. — uzdarje (10. XII.) 300 as. Nećak nazora Gabele — dar 1 tapet u vrijednosti 1½ duk. — uzdarje (19. XII.) 300 as.

## III.

Gostoprinstvo slavenskih naroda možda najbolje dolazi do izražaja u praksi starih Dubrovčana. Već Filip de



Diversis, rektor dubrovačke gimnazije (1440) govori o tom gostoprimstvu, navodeći da Dubrovčani darivaju prema ugledu svakog vlastelina i vladara, koji često kopnom i morem prolaze kroz Dubrovnik, ne praveći razlike između Mlečana, Francuza, Grka, Slavena, kardinala, prelata, kraljeva i vladara. Ali Dubrovčani nisu iskazivali gostoprimstvo samo ovim visokim ličnostima, koje i nisu baš tako često posjećivali Dubrovnik. Oni su to gostoprimstvo iskazivali i onim drugim mnogobrojnim gostima, koji su ih tako reći, svakodnevno posjećivali. Bili su to razni kadije, emini, vojvode, dizdari, janjičari, dukatnici, čauši raznih visokih ličnosti, izaslanici sa Istoka i Zapada itd. Ovdje ćemo ubrojiti i mnogobrojne brodove, fuste, galije, fregate, brigantine i ostale tipove brodova, koji su putujući na Istok ili Zapad, bacali svoja sidra pred gradom, da bi se snabdjeli vodom i namirnicama, informirali o političkoj situaciji ili sklonili pred olujom. Nitko nije bio nepodvoren i nepočašćen. U 1543. godini podvorenno je na državni račun oko 100 gostiju sa preko 200 noćenja. Iz državne blagajne isplaćeno je u tu svrhu preko 600 perpera.

Evo samo nekoliko primjera: Petar vojvoda Banjana boravio je u Dubrovniku, u mjesecu siječnju 4 dana i na nj je potrošeno 3 perpera. U istom mjesecu Turčin iz Preveze 4 dana — trošak 3 pp. Također u siječnju čauš Jonus bega 1 dan — 1 pp. U veljači sluga vojvode Sladoja — 4 dana — trošak 2.4 pp. U ožujku, Turčin koji je prošao za Levant — trošak za piliće i voće 7.5 pp. U svibnju, kadija novski — 10 dana — trošak 11. — 25 pp. U lipnju, papin poslanik — više dana — trošak 5.10.5 pp. Također bailo firentinski — trošak 2.7 pp. U srpnju, čauš Pisambega — 8 dana — trošak 13.7.5 pp. U kolovozu, čauš beglerbeg — 5 dana — trošak za kruh, meso, vino i voće 7 pp. Janjičarima, za kruh, vino i ribu 0.6 pp. Sinu konzula iz Pesara, za 8 pilića 1.2 pp. U rujnu, Turčin koji je došao iz Mletaka — 3 dana — trošak za kruh, vino, piliće, voće i druge stvari 15.6 pp. U listopadu, Turčin vojvode iz Rudina, koji je doveo stoku — trošak 3.6.25 pp. U studenom, čauš sandžaka — trošak 1.5 pp. U prosincu, Hasan balija — trošak za naranče 3.10 pp.

Još nekoliko podataka o brodovima: U ožujku, mletačka fregata — trošak za kruh, vino i ribu 1.4 pp. U svibnju, mletačka fregata — trošak za kruh, kokoši i vino 2.1 pp. Providuru mletačke flote — trošak za 16 kozlića, 28 pilića, kruh, trešnje i ostalo 20.4 pp. Guverneru Krete, koji je bio u Dubrovniku 13. IV. za 2 kozlića 2 pp. U lipnju, jedna fregata, koja je došla sa Istoka — trošak 2.4 pp. U srpnju, providuru mletačke flote koji je prošao za Levant — trošak za piliće i voće 7.5 pp. U kolovozu, fregata mletačkog generala — trošak za meso, kruh i vino 1.11 pp. Kapetan od Gulfa — trošak za piliće, pipune i razno voće 1.10 pp. U rujnu, fregata mletačkog generala — trošak za meso, kruh i vino 1.6 pp. U studenom, fregata kapetana od Gulfa, koja je plovila za Krf — trošak 1.4 pp. U prosincu, vitezovima sa Rodosa, koji su plovili na dvije mletačke lađe za kokoši i malvaziju 2.5 pp.

Ponekad je dubrovačko gostoprimstvo bilo direktno političke naravi, te skopčano sa mnogo izdataka i brige. To je bilo na pr. kad su preko Dubrovnika prolazile razne diplomatske ličnosti sa Porte na Zapad. Osim uobičajenog čašćavanja, Dubrovčani su takvim osobama stavljali na raspoloženje svoje brodove i svoju stražu. Tako je bilo u kolovozu 1543. god., kad je preko Dubrovnika prola-

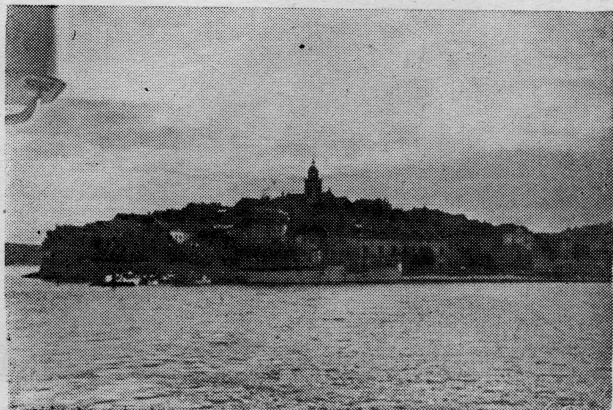
zio čauš sa Porte na putu za Mletke. Senat mu je tom prigodom stavio na raspoloženje 3 naoružana brigantina i dao mu posebnog pratioca.

\* \* \*

Iz podataka koje smo iznijeli, ma koliko ti podaci bili nepotpuni, osjeća se ipak atmosfera u kojoj su stari Dubrovčani živjeli. Svila, srebrni pladnji, dukati, meso, riba, pilići, malvazija, slatkiši i mirodije, to karakterizira svaki njihov susret sa bilo kim. Ovdje moramo istaknuti da u 1543. godini nismo naišli ni na jedan dar, koji bismo mogli okarakterizirati kao mito. Ali da li je uopće moguće govoriti o »čistim« darovima, a napose u diplomaciji? Darovi u dubrovačkoj diplomaciji to su one fine niti, kojima su Dubrovčani nastojali zaplesti svakoga, tko je dolazio s njima u dodir, kako bi ga učinili svojim prijateljem i kako bi živjeli sa svakim u miru. I u tom su izvanredno uspjevali. Obilnim i čestim darovima, koje su davali i slali raznim turskim funkcionerima, uspjevali su držati te funkcionere u nepokolebivom uvjerenju, da su oni vjerni i odani haračari i postizali ono što su tražili; uzdarjima su održavali dobre susjedske odnose sa bližim zaleđem i osiguravali redovno snabdjevanje grada mesom; ugošćavanjem, koje nije počivalo na komercijalnoj bazi, stekli su bezbroj prijatelja, koji su im u datom času mogli ogromno koristiti.

Možda nismo daleko od istine, ako kažemo da su glavno oružje dubrovačke diplomacije u odnosima s Turcima, a naročito u XVII. i XVIII. st., kad je na turskom dvoru vladala velika korupcija, bili upravo darovi; da su darovi bili »one zlatne kugle« koje su donosile pobjedu, a da se vještina dubrovačke diplomacije sastojala velikim dijelom u sretnom odabiranju darova i osoba kojima ih treba pružiti, kao i momenta, kada ih treba pružiti.

Darovi su, istina, teretili državni budžet, ali su se ipak uvijek isplaćivali. Oko 5.000 dukata, koje su tokom 1543. god. utrošili na razne darove, uzdarja i reprezentaciju, nije ništa prema ogromnoj koristi, koju su imali iz toga što je Dubrovnik i njegova kopnena i pomorska trgovina uživala mir i slobodu.



Grad Korčula.